

נזקי ממון – בור [שבוע א']

משפטים פרק כ"א פסוק לג-לד [1]

מתני' בבא קמא נ: עד תנן א"כ [2]

Optional גם' שם תנן א"כ עד ההוא תורא [2]

מתני' נב. נפל לפניו [3]

גם שם נב: עד גם' נג. תני רב... [3-4]

תוס נ: ד"ה לשמואל [2]

וי"ח רשב"א ב"ק כח: [5]

Optional רשב"א ב"ק נ: ד"ה מאי בינייהו [6]

שלחן ערוך חו"מ סימן תי סעיף יז-יח [7]

שלחן ערוך חו"מ סימן תיא סעיף א [8]

חשוקי חמד [ר' יצחק זילברשטיין שליט"א] בבא קמא כח: [9]

Optional שו"ת ויאמר יהודה [ר' יהודה קבסא שליט"א] חו"מ סימן קלד [10-11]

שור שנגה את הפרה פרק חמישי בבא קמא

מסורת הש"ס
עם הוספות

(6) [מסופר] פס"ג
(7) [לעיל כט:]
(8) [לעיל כט:]
(9) [לעיל כט:]
(10) [לעיל כט:]
(11) [לעיל כט:]
(12) [לעיל כט:]
(13) [לעיל כט:]
(14) [לעיל כט:]
(15) [לעיל כט:]
(16) [לעיל כט:]
(17) [לעיל כט:]
(18) [לעיל כט:]
(19) [לעיל כט:]
(20) [לעיל כט:]
(21) [לעיל כט:]
(22) [לעיל כט:]
(23) [לעיל כט:]
(24) [לעיל כט:]
(25) [לעיל כט:]
(26) [לעיל כט:]
(27) [לעיל כט:]
(28) [לעיל כט:]
(29) [לעיל כט:]
(30) [לעיל כט:]
(31) [לעיל כט:]
(32) [לעיל כט:]
(33) [לעיל כט:]
(34) [לעיל כט:]
(35) [לעיל כט:]
(36) [לעיל כט:]
(37) [לעיל כט:]
(38) [לעיל כט:]
(39) [לעיל כט:]
(40) [לעיל כט:]
(41) [לעיל כט:]
(42) [לעיל כט:]
(43) [לעיל כט:]
(44) [לעיל כט:]
(45) [לעיל כט:]
(46) [לעיל כט:]
(47) [לעיל כט:]
(48) [לעיל כט:]
(49) [לעיל כט:]
(50) [לעיל כט:]
(51) [לעיל כט:]
(52) [לעיל כט:]
(53) [לעיל כט:]
(54) [לעיל כט:]
(55) [לעיל כט:]
(56) [לעיל כט:]
(57) [לעיל כט:]
(58) [לעיל כט:]
(59) [לעיל כט:]
(60) [לעיל כט:]
(61) [לעיל כט:]
(62) [לעיל כט:]
(63) [לעיל כט:]
(64) [לעיל כט:]
(65) [לעיל כט:]
(66) [לעיל כט:]
(67) [לעיל כט:]
(68) [לעיל כט:]
(69) [לעיל כט:]
(70) [לעיל כט:]
(71) [לעיל כט:]
(72) [לעיל כט:]
(73) [לעיל כט:]
(74) [לעיל כט:]
(75) [לעיל כט:]
(76) [לעיל כט:]
(77) [לעיל כט:]
(78) [לעיל כט:]
(79) [לעיל כט:]
(80) [לעיל כט:]
(81) [לעיל כט:]
(82) [לעיל כט:]
(83) [לעיל כט:]
(84) [לעיל כט:]
(85) [לעיל כט:]
(86) [לעיל כט:]
(87) [לעיל כט:]
(88) [לעיל כט:]
(89) [לעיל כט:]
(90) [לעיל כט:]
(91) [לעיל כט:]
(92) [לעיל כט:]
(93) [לעיל כט:]
(94) [לעיל כט:]
(95) [לעיל כט:]
(96) [לעיל כט:]
(97) [לעיל כט:]
(98) [לעיל כט:]
(99) [לעיל כט:]
(100) [לעיל כט:]

הנהגות הב"ה

(6) גמ' דרך נפילה
ושמואל ופנל:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לשמואל
ובז' ובהבט בקרקע
מורה שמואל עין
לעיל דף כח ע"ב מוספת
ד"ה ושמואל:

תורה אור השלם

(א) ובעבר ה' על פניו
והקרי' ה' אל רחום
והנחן ארץ אפים ורב
חסד ואמת: [שמות לז, יז]
(ב) וְכִי יִפְתָּח אִישׁ בֹּר
אוֹ כִי יִפְתָּח אִישׁ בֹּר
וְלֹא יִקְשְׁנוּ וְנִפְלַשׁ שְׁמוֹ
שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר:
[שמות כח, יג]

הנהגות וצינונים

(א) צ"ל בור שיה
ופערה חריצין
(ב) צ"ל
משקין (ב"ש וכו')
בכתיב: (ג) רישוק
אברים (כ"ה ברש"י שעל
הרי"ף: (ד) צ"ל לא
גרמו (ב"ש וכו')
בכתיב:

אך אף. משמע מאריך רוגו וממחין מליפרע אך אפיס משמע
שני רגליים אחת של טוזה ואחת של רעה: צדיקים. מלשלם שכן
טוב לאלתר: ורשעים. מלפרע מהן לאלתר: לא יסקל. לפנות
אנשים: מרשות שאינה ש"ך. שמה אחת עמיד למוכרה: פרושות
ש"ך. רשות הכינים כל ימיו הוא
שלו: פ"ג ע"ה. לא היה מכיר
טעמו של דבר: מתני' חריצין
ונעיצין. שר עגול הוא שיה ארוכה
וקצרה מערה מרובעת ומכוסה בקרוי
אלא שיש לה פה מרעין רחבין
ומרובעין כמערה ואין מקוין אלא
כל פיו פתוח: נעיצין. קלרין מלמטה
ורחבין מלמעלה: קסם שר עשרה
טפחים: מה בור שיש בו כדי להחיות.
דהיינו טפחים: גמ' להב"ה.
משום דעבד ליה הבל לצור ולא
משום חכמה: קרקע ע"ה. ואינו
שלו: שמואל אמר להב"ה חייבה
חורה כדקאמרין ואע"ג דהכלל
ממילא אמי ליה וכו"ש לחצו דלחיה
עבד ליה חכמה: ואם תאמר. דוקא
לחצו ולא להכלו דהא ממילא הוא
ואינו לא עבדים: התורה העידה ע"ה
הבור. דכתיב שר קסם: ואפילו
מ"ל ספוגין ש" צמר. דליכא חכמה:
מאי בינייהו. מכדי היכל דלמח צו
בין לרב בין לשמואל חייב ואפילו
נבקעו כריסו או נשברה מפרקתו
מחייב נמי רב דליכא למימר הכלל
נמי קטלמיה ואפי' נשברה רגלו
ויחש איכא למימר מחמת הכל
הסור חלש ויחש מה לי אי טעמא
דחיוצא משום חכמה מה לי משום
הכל: דעבד גובה. מל גובה עשרה
צ"ל ועל שם שור ופנל דהכל
ליכא הכלל אלא חכמה: דרך נפילה.
עומק משמע ועל פניו: תני.
חריצין ונעיצין גריסא: והדר מפרש.
מהיכא נפקי: דקטין ובריבא. קצר
ועגול: אב"ה חריצין. דרחמין ולא
מטולי אמת לא: דא משום דלית
ביה חבט. ואע"ג דלית ביה הכל
וקשיל לתרויהו: דא משום דלית
ביה הב"ה. וכו"ש דחכמה לית ליה:
לחצו. חלה מחמת הכל ויחש:
אריא. יאור: דד"א. משקל
שדות והיא עמוקה אמה: ולפיכך היא
נקלחת אמת דמיס דעמוקה אמה
ורחבה אמה: טריפה רב נחמן.
משום רישוקי אגריס דהיא אחת
מ"מ טריפות דתני (חולין דף מב)
נפלה מן הגג ואע"פ דלא חוין ביה
מכה אלא שאין יכול לעמוד ואמרין
הסם (דף נא): אס שהמה מעת לעת
ושמטה כשירה ואס עמדה והלכה
איה נכירה מעת לעת ושור זה לא
עמד: קבא דקמחא. להולאמו עד
שיצא לפני חכמים לשאול ויורוהו
אס שהמה מעת לעת ושמטה
כשירה: דא אפסיד. שהיה ממחין:
לא

אך אפיס צדיקים ורשעים. בעושין פסין (פירוש דף כב וס)
משמע לרשעים להאכזר מן העו"כ ונחלק (פסחין דף
קא). משמע לטובה וי"ל כשאלן סופו לעשות תשובה הוא לרעה אכל
בסופו לעשות תשובה הוא לטובה: איכא בינייהו דעבד גובה.
ה"ל הוה מצי למימר דנפל דרך
אחריו דלרב לא מחייב אלא דרך
פניו דליכא הבל אי נמי צור
שרחבה יותר על עומקה דליכא הבל
כדאמרין (לקמן נא): וחדל נקט:
לשמואל אגובה נמי מיידיב.
ע"כ דנחלק גובה
ונחצו בקרקע דאי נחצו גובה
מודה רב דחייב כמו נחצו וסמי
ומשאו דלמר (לעיל דף גא) אי
דלפסקיה בין לרב בין לשמואל היינו
שר והיינו משום דחכמה ידידיה הוא
וקשה דנחלק גובה *ונחצו בקרקע
מודה שמואל דפטור דקרקע עולם
היסקו דכוננו לקמן (דף נא) אמר
שמואל היכי דמי לאחריו דפטור
כגון שחלק צור ופנל אחריו השר
וי"ל כגון דעבד גובה ה' טפחים ונחלק
גובה ונחצו עומק צור א"י דוקא
הסם גצי נפל מקול הכרייה פטר
שמואל שקול הכרייה גרס לו לפנל
ונחצו נמי לא גרס לו מעשין
שנחצו בקרקע שחץ לצור ואין
לקשור דלחייב צעל השר החצי
שעה חצי החקלה וכל נמי לחייב
דא מוקי לה כרבי נתן דמי ליכא
לחשולומי מהאי משתלם מהאי וי"ל
דקסר שמואל שאין לחייב צעל השר
לעולם אפי' לרב נתן אלא כשעשה
כל החקלה או יתחייב צעל השר
כשנחצו ואפי' נחצו בקרקע עולם
או כשעשה היסק אע"ג שלא עשה
החקלה אלא צמי החקלה לא יתחייב
צור כשנחצו בקרקע עולם ולפי
זה אחי שפיר הא דמשמע לקמן (ס)
נחלק צאנן ופנל לצור דמחייב צעל
האק אע"ג דהאי צור לאו איהו
כרייה: תני והדר מפרש. פי'
אם שדה מהת צ"ע וישמחה
בשירה. צורק אלו טריפות
(חולין נא וס) אומר עמדה אין נכירה
מעט לעת דיקה ודאי צמי הלכה
אפילו דיקה לא צמי אכל כשעשה
מעט לעת אין להוכיח משם אי צמי
דיקה אי לא ומומן ה"ג משמע דצמי
דיקה שפירש אן לא צמיאין
בדיקה ולדין צמי י"ב חדש:
לאמר

בזה אמר ר"ה מהל סקי
ממנו ה' כג קמח
עשין סם טו"ע ח"מ ס'
חם ספ"ק:
בז ב' מ"ה ס' מ"ב הלכה
א סמ' ס' טו"ע:
ח"מ ס' מ' ספ"ק ו:
בז ג' ד' מ"ה ס' ה' י'
טו"ע ס' ספ"ק י':
בז ד' מ"ה ס' ה' א' וס'
טו"ע ס' ספ"ק ח':
בז ד' מ"ה ס' ה' טו'
טו"ע ס' ספ"ק ח':
ז' ח' מ"ה ס' ט' ספ"ק י':
שחטה הלכה ע' סמ'
עשין ס' טו"ע י"ד ס' ס'
ספ"ק ג':

ליקוטי רש"י

אך אפיס ודא כתיב
אך אף. אפיס משמע
פניס בין שחוקות... בין
ועומות אפיס שחוקות
מאריך ומאחר לנדיקס
לפטר ללא אפיס ועומות
מאריך לרשעים ומאחר
פורענות לעולם הלא
ועומות כב. מלך הין
על הדיקס לפטר מהס
ועשה טוזה וישמח עם
הרשעים לפטר כל וזמח
בעולם הזה כדי לטרוק
(תנ"ך א). החופר בור
בר"ה. דמיוצא דער
כרייה הוא וליכא כט.
אחד החופר בור שיה
ופערה. אחד החופר בור
ואחד החופר שיה ופערה
חייב נפילה שור וזמח
אם כי למה נחלק בור מה
שור שיש בו כדי להחיות
והיינו עשרה טפחים
דפסח שור אלו פסוח
מעשה טפחים אף כל
שיש בו כדי להחיות ומאי
ניחא עשרה טפחים היו
פסוחין מאן ופנל למוק
שור וזמח ומה פטור
[גמ' דף נא]. כן דרכי
התלמוד בכל מקום דהוא
דשפיר ליה חלה גריסא
ואחיו השני כשלא
להשמיט שיה שור זה
הוא שנה אחריו דתני
דלש השנה (דף נא):
אחד יונה ואחד כל מוקס
י' ויבנה קמח (דף נא):
אחד החופר בור ואחד
החופר שיה ופערה י'
ונמסכה כוטה (דף נא).
אחד הטנה ואחד מלוקט
ואחד היורש וטובה מן
הסם גצי מערלי המלמטה
הכי [מסכת כ.]. שרי
ופערה. שחממקין כן
מיס ומוקין מן [בבא]
כט. מה בור שיש בו
כדי להחיות עשרה.
צור עמוק עשרה טפחים
כך דרכי להחיות (לעיל
ג). דפסח טרי י' ט'
עשרה טפחים [לקמן נא].
קרקע ע"ה. שאין לה
בעל (לעיל כח).
ספוגין ש" צמר. אמר
מוקסין (שבת קטז).
דפ"ה. אריא
דד"ה. יאור שסופין
לו מיס מן האור דלי
והוא מולין מיס לשדות
[חולין קז].

מתני' נב.

משכוכית הכא תרגמו קרקשתא ר' יעקב
אומר עיזא דאזלא בריש עדרא כדררש ההוא
גלילאה עליה דרב חסדא כדרגו רעיא
על ענא עביד לגדא סמותא: **מתני'** כסהו
הראשון ובא השני ומצאו מגולה ולא כסהו
השני חייב ^(א) כסהו כראוי ונפל לתוכו שור
או חמור ומת פטור לא כסהו כראוי ונפל
לתוכו שור או חמור ומת חייב **נפל לפגו**
מקול הכרייה חייב לאחריו מקול הכרייה
פטור **נפל לתוכו שור וכליו** ונשתברו חמור
וכליו ונתקדעו חייב על הבהמה ופטור על
הכלים **נפל לתוכו שור חרש שומה**
וקמן חייב **בן או בת עבד או אמה פטור:**
נב' וראשון עד אימת מופטר אמר רב בכדי

מתני' כסהו הראשון. כשנשמע
צ: ובא השני. להשמע צ: ומצאו
מגולה. כגון שהתלע ונשבר הכסוי:
השני חייב. והראשון פטור וצמח
מפרש עד מתי ראשון פטור אבל
לא כסהו ראשון וצא שני ומצאו
מגולה ולא כסהו שניהן חייבין ודקתני
השני חייב הא אוקימנא ^(א) שהניחו
ראשון לשני משתמש וסמך עליו
שיכסו: כסהו כראוי. ועבר עליו
השור או חמור ונפל ומת: פטור.
וצמח פריך הוהיל וכליו הוא היכי
נפל: נפל לפגו מקול הכרייה. צר
כרייה ונכנס כורה שכי' למחו
להרמיז או להעמיק ושור הולך על
שפת הצר ושמע קול הפטיש ונצט

גמ' שם נב: אמר רב לפניו

פקח. ונפג מתוכו ביום פטור (הדי
פקח ^(א) דאיבעי לעיני ומחל: ^(א) שני
ממש. על פני נפל ומת מן ההכל:
וזה

גמלים פשיטא אנוס הוא אלא לאו דאיתין
לפרקים ואתו גמלים וארעוהו ואתו שוורים
ונפלו ביה וקתני פטור אלמא כיון דהשתא
ליכא אנוס הוא אמרי לא לעולם כראוי

לשוורים וכראוי לגמלים ודקא קשיא לך היכי נפול א"ר יצחק ^(א) בר בר חנה
שהתלע מתוכו ת"ש לא כסהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת
חייב היכי דמי אילמא לא כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים פשיטא
צריכא למימר דחייב אלא לאו כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים היכי
דמי אי דשכיחי גמלים פושע הוא ואי דלא שכיחי גמלים אנוס הוא אלא
לאו דאיתין לפרקים ואתו גמלים וארעוהו ואתו שוורים ונפלו ביה וקתני
חייב אלמא כיון דאיתין לפרקים פושע הוא דאיבעי ליה אסוקי אדעתיה
^(א) לעולם כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים ושכיחי גמלים ודקא קשיא לך
פושע הוא אידי דאמרי ^(א) הא נמי ודאי לא איבעי לך דכיון דאיתין לפרקים
פושע הוא דאיבעי ליה אסוקי אדעתיה כי איבעי לך הכי הוא דאיבעי
לך כסהו כסוי שיכול לעמוד בפני שוורים ואינו יכול לעמוד בפני גמלים
ושכיחי גמלים והתלע מתוכו מהו מי אמרינן מגו דהוי פושע אצל
גמלים הוי פושע נמי לענין התלעה או דלמא לא אמרינן מגו ת"ש
כסהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור ואתמר ע"ה אמר רבי
יצחק ^(א) בר בר חנה שהתלע מתוכו היכי דמי אילמא כראוי לשוורים וכראוי
לגמלים והתלע מתוכו פשיטא דפטור מאי הוה ליה למעבד אלא לאו
כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים ושכיחי גמלים והתלע מתוכו וקתני
פטור אלמא לא אמרינן מגו דהוי פושע לענין גמלים הוי פושע לענין
התלעה לא לעולם כראוי לגמלים וכראוי לשוורים והתלע מתוכו ודקא
קשיא לך כי התלע מאי הוה ליה למעבד מהו דתימא איבעי ליה ^(א) למיזל
ומנקש עליה קמ"ל ת"ש לא כסהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת
חייב היכי דמי אילמא לא כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים צריכא למימר
דחייב אלא לאו כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים ואי דשכיחי גמלים
פושע הוא ואי דלא שכיחי גמלים אנוס הוא אלא לאו דשכיחי גמלים
והתלע מתוכו וקתני חייב אלמא אמרינן מגו דהוי פושע לענין גמלים
הוי פושע לענין התלעה אמרי לא ^(א) לעולם כראוי לשוורים ולא כראוי
לגמלים ושכיחי גמלים ואתו גמלים וארעוהו ואתו שוורים ונפלו ביה
ודקא קשיא לך פשיטא פושע הוא אידי דנסיב רישא כסהו כראוי
נסיב סיפא נמי לא כסהו ת"ש ^(א) נפל לתוכו שור חרש שומה וקמן סומא
ומהלך בלילה חייב פקח ומהלך ביום פטור ואמאי נימא מדהוי פושע
לענין חרש הוי נמי פושע לענין פקח אלא לאו שמע מיניה ^(א) לא אמרינן מגו
שמע מיניה: נפל לפניו כו': אמר רב לפניו לפניו ^(א) ממש לאחריו לאחריו ממש

(א) לעיל ז: נד., צ) [לעיל יג.], ג) [לעיל כח:], ד) [לעיל לט. ב"מ קיז:], ה) [לעיל יג.], ו) לעיל גא., ז) יג., ח) לקמן ס., ט) [ד"ה אף], י) נב ע"ב.

(א) תוֹס' ד"ה ונעל וכו'
יפה ומתרחק כל כך:

רש"י ד"ה באנו
למחלוקת וכו' דאבן
נמי היינו בזה. עין
לעיל דף כח ע"ב חוס'
ד"ה וניסוף:

[illegible]

וזה וזה בבור רב לש
 שחייבה עליו תורה
 ושמואל אמר *בבור
 מלאחריו חייב שמו
 להבלי וכל שכן לח
 לאחריו מקול הכרייה
 בבור ונפל לאחורי הבור
 בבור בין לפניו בין
 דרב אמר רב חסדא מ
 דחייב משום דאמר
 בהבלא מית הבלא ד
 מית חבמא דידך ה
 במאי עסקינן במת
 ואתהפיד ונפל אנביה
 אהני ביה רב יוסף א
 בשור עסקינן מאי
 מימיו דלא שנא לפני
 מיחייב | תני רב חנני
 עד שיפול דרך גפלי
 לפניו מקול הכרייה
 הכרייה פסור וזה וזה

לפניו מקול הכרייה חן
גרם ליה אמר רב שיש
רבי נתן היא דאמר ר' י
עבד ^דוכל היכא דלי
מהאי משתלם מהאי ד
חבירו לבור בעל הש
פטור ^ארבי נתן אומר
מחצה ובעל הבור מ
רבי נתן אומר ^בבעל ה
ובעל השור רביע ^אלא
במועד ובתם מאי קסבר
הויקא עבר והאי כולי
משלם ^בפלגא והאי מש
האי פלגא הויקא עבר
ובעל השור רביע ואידי

מזה⁶ דאמר רב בור
להבילו ולא לחבטו
בין מלפניו בין
למשמיה דאמר

ובער הבור משלם מחצה, צטוּט
זו מהלך גלילה קלמור דל
צפקה ציוס הא תימא לעיל¹ דפטור
וכי מימא ה"מ כשפול מעמלמו אכל
הפילורו אחרים חייב א"כ כשפול
נמי מעמלמו ליחיד דתחילתו צפשיה
סן יפול ע"י שורים וסופו צאזם
חייב אלף על כרחק שור פקח נשמר
יפה (6) ומרחק כל כך מן העור שאין
שורים אחרים יכולין להפילו צמוכו:
לעולם קסבר האי פלוגא נוקא
כי אגא תוראי בירר

אשכחיתיה. וא"ת כיון דפלגא נוקא
עבד מה סברא היא וז' דמשום
דאשכחיה צטור משלם יותר ממנה
שהזיק והיה דוחה ר"י לפרש דה"ק
האי פלגא הזיקא עבד צעלמא בגון
בשני שורים שהזיקו לכל כלה צבור
שדקף חצירו לצור הכור והיה הזיקא
עבד כדאמר את קטלמיה דצבידן
אשכחתי' ולכן מאי דלית לי לאשתלומי
מניה משתלמא מיין וחזר צ' ר"י
מפירושו זה דא"כ מועד לר' נתן אמאי
משלם מחצית הי' היכי דמאני שותפות
לצור שחזר השור משלם חצי חצי ממנה
שהזיק כמו כן יועיל שותפות הצור
לשור ולא יסלם השור מחצה וצתם
נמי איכא להקשות אמאי משלם
רביע ע"כ נראה דצור נמי פלגא
נוקא עבד וזמזום שגמר ההזיק ודומה
כמי שעשאו צורו אמרינן כי ליכא
לאשתלומי מצעל השור משתלם
מצעל הצור:

והאי פלגא הזיקא עבד בעל הבור משלם פלגא
ריבעא מפסיד^ב אמר רבא^א רבי נתן דיינא הוא
עולם קסבר האי כוליה הזיקא עבד והאי כוליה
לשלם האי פלגא והאי פלגא משום דאמר ליה
תפותאי מאי אהניא ליה איבעית אימא לעולם קסבר
האי פלגא הזיקא עבד ודקא קשיא לך בעל הבור
משלם רביע ואידך ריבעא נפסיד^ב משום^א דאמר ליה
א תוראי כבירך אשכחיתיה את קמלתיה מאי דאית
תלמנא מאי דית לך לאשתלומי מהאיך משתלמנא
בבן ע"פ הבור ובא שור ונתקל בה ונפל בבור באנו
שיטא מהו דתימא התם הוא דאמר בעל הבור לבעל
תורא דידך הוה קמיל ליה אבל הכא מצינא לך בעל
תורא דידך אבנא ידידי מאי הוה עבדא אי הוה מיתקל
יאמר ליה אי לאו אבן לא הוה נפיל לבירא איתמר

א. ויכין דבעל השור גמי כוליה הזיקא עבד משלם ג' חלקים: את
 ילי וסבי דבעל השור כולה הזיקא עבד הלכך במועד בעל השור
 י' חמר כורה אזלינן ושיניהם פטורין: הניח אבן. טר כרירה ואדם
 ב. דהוא גרס כל הנפילה ומשום גרמא צנוקין^א ליכא למיפטמריה
 מה דומה לזה אצטו סבינו כו' ולרבי נתן צין שניהם משלמי:
 א'ה

עא א ב ג ד מ"י פ"ב
מהלכות נ"מ הלכה
יח סמג עשן קח טוש"ע
ח"מ ס' חי סעיף לא ועי'
נ"מ ובהשגות:
ע"ה ד' ח מ"י שם הלכה
יט טוש"ע שם סעיף
לג:
פ ז י מ"י שם הלכה כ'
טוש"ע שם סעיף לג:

אֶהְיֶה. הֲבֵן חֲמֻמָּה
 כְּעֵין עֵשׂן (יִכְמוּת פ:).
 אֶהְיֶה וְלֹא אֶחָבֵמו.
 מִשּׁוּם דַּעַד לִיה הֲבֵן לְזֹר
 וְלֹא מִשּׁוּם חֲטָאוֹ. אֶהְיֶה
 וְכִי שֶׁבֶן אֶחָבֵמו. לִהֲלֵל
 חֲסִיד מוֹרֵה וְחָף עַל גֵּב
 דִּהְלֵל מִמִּלָּא אֲחִי לִיה
 וְכ"ש לְחֲנֻטוֹ דְּלִהֵה עַד
 לִיה חֲנֻטוֹ (לְדִיל ג:).
 אֲמַסִּיה. עַל פִּמּוֹ (ע"פ)
 חֲזִיחַ (ב:). אֲגַבִּיה. עַל
 גִּבּוֹ (רַשְׁשִׁים ב"ב עג:).

[illegible]

ואני תמיה למאן דאמר נתקל פושע למה יתחייב כשנתקל בקרקע ונישוף באבן והלא הוא ניזוק בפשיעתו, ונראה לי מכאן דאפילו למאן דאמר נתקל פושע לאו פושע גמור קאמרינן אלא לאפוקי שאינו אנוס וכפשיעה שמתחייב עליה שומר חנם, כן נראה לי.

במתכוין להורידה מעל כתפו. דכל שהוא מורידה מדעתו היה לו לזהר בה שלא תשמט מתוך ידו ותשבר, וזהו מתכוין ששנינו, אבל אינו מתכוין לשברה ולא מתכוין לזכות בחרסיה, ומינה דכל שלא נזהר בה חייב והיינו אפילו נתקל, ותדע לך דאם איתא דנתקל לרבי יהודה פטור מאי קאמר מכלל דמחייב רבי מאיר אפילו נפשרה דילמא נפשרה לא אלא דרבי מאיר מחייב אפילו נתקל, ואף על גב דמשמע בפרק השוכר את האומנין (כ"מ פ"ב ב') גבי המעביר חבית ממקום למקום דרבי יהודה סבר נתקל לאו פושע הוא, כיון דלא קיימא הך אוקימתא לא דייקנן בה, ועוד דהתם לא איבריא מילתא שפיר דטעמיה דרבי יהודה דפטור התם שומר חנם הוי משום דנתקל לאו פושע הוא אלא שמא מן התקנה כדאיתא התם, ולפיכך לא אקשינן מינה הכא לרבה, ועדיפא מינה אקשינן דמיפרשא בהדיא דאנוס הוא אפילו לרבי מאיר כשנפשרה ורבי מאיר באונסין פטור.

אמאי אנוס הוא ואנוס רחמנא פטריה מולנערה לא תעשה דבר. איכא למידק האי נפשרה למאי דמיא, אי לנזק הבא מכח אדם הואיל ודרך הלוכו מזיק בשברים שנפשו על כתפו מאי קאמר אנוס הוא דנזקי אדם הא מרבינן בהו אנוס כרצון מפצע תחת פצע (כ"ז ב'), וכי תימא דאנוס גמור הוא ואנוס גמור פטור וכמו שכתבתי למעלה (כ"ז ב' ד"ה ושמואל) אם כן מאי קא מייתי מקנקנים שהעלם לגג דהתם שאני דנזקי ממונו הן דרוח שאינה מצויה והאנוס פטור בהן מה שאין כן בנזקי גופו, ואי לנזקי ממונו דמיא דאינו מזיק הוא אלא היא שנפשרה ונפלה אם כן מאי קא מייתי מולנערה לא תעשה דבר, ויש לומר דאבוה דכולהו אנוסין ולנערה לא תעשה דבר.

ואם תאמר ומאי קא מקשה מולנערה לנפשרה שאינו מסלק נזקו לאחר נפילה דנהי דפשייתה חשבינן לאנוס מכל מקום לאחר שנפלו חרסיה היה לו לסלקן דבורו הן, יש לומר שהיה סבור עכשיו דרבי מאיר היה מחייב אפילו תוך זמן טילוקו אף על פי שלא היה לו פנאי לסלקן.

הכלים, אבל באבנו וסכינו ומשאו ברשות הרבים בשלא הפקירן ולא עבדינהו רב כבורו לאו משום דגריעי לדידיה מבור אלא דעדיפי מיניה ועביד להו כשורו לחייב על הכלים.

וממה שכתב רש"י ז"ל דקא סבר רב דבור שחייבה עליו תורה כשהפקיר רשותו ובורו דמשמע שסבור הרב ז"ל דחייב במפקיר רשותו ובורו כחופר בור ברשות הרבים, נחלקו עליו גדולים מרבותינו הצרפתים ז"ל ואמרו דבמפקיר רשותו ובורו פטור, ואינו דומה לחופר בור ברשות הרבים דהתם עשה התקלה באיסור, וכן נמי כשחופר ברשותו סמוך לרשות הרבים לפי שצריך לשמור את בורו שלא יזוקו בו אחרים, וכן בחופר באמצע רשותו והפקיר רשותו ולא הפקיר בורו, אבל חופר בור באמצע רשותו והפקיר רשותו ובורו אמאי יתחייב, על הכריה אינו מתחייב שבאמצע רשותו כרה שאינו מצוי לנזק, ולאחר שהפקירו אינו שלו שיתחייב על שמירתו, וכן דעת הרב אב ב"ד והראב"ד ז"ל בפרק הפרה.

אבל נתקל בקרקע ונישוף באבן פטור כמאן דלא כרבי נתן. נראה לי דמשום דקיימא לן כרבי נתן נקט האי לישנא ולא נקט כמאן כרבנן, והכי קאמר נימא ר' אלעזר דלא כהלכתא אמרה לשמעתי, ואליא דרבנן פטור לגמרי דהם מחייבין את הדוחה והמכשיל ופוטרינן את בעל הבור וכאן אין בעלים לקרקע ורשות הרבים הוא, ובעל האבן נמי פטור כשור שדחף את חבירו לבור שבעל הבור פטור.

אלא אפילו נתקל בקרקע ונישוף באבן חייב כמאן כרבי נתן דאמר דכל דליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי. ובעל האבן חייב בכל, ואם נתקל באבן ונישוף בקרקע איכא למימר דלכולי עלמא פטור, דלרב דאמר בור שחייבה עליו תורה להבלו ולא לחבטו הכא פטור דקרקע עולם הזיקתו, ואפילו לשמואל דאמר בין להבלו בין לחבטו הכא פטור דהוה ליה כנתקל בבור ונפל לאחורי הבור דפטור לקמן בפרק שור שנגח את הפרה (נ"ג א'), דמורה שמואל בכל כי הא דאמרינן קרקע עולם הזיקתו כל שאינו ניזוק בתוך תקלתו, וליתא דלשמואל כל שנחלק בבור אף על פי שנישוף בקרקע חייב שהדוחה והמכשיל חייב כדמוכח בפרק הפרה (לקמן נ"ב) דמחייב אגובהה, ומשמע אפילו נישוף בקרקע עולם, ונתקל בבור ונפל לאחורי הבור דפטור טעמא אחרניא הוא שאז הבור אינו מכשיל אלא הכורה וכמו שנכתוב (לקמן נ"ב) בסיעתא דשמיא.

ישמעאל משום דאמר ליה תורך בביראי מאי בעי היה לו להשמר שלא יפול בבור, כן נראה לי.

דף נ' ע"א. ורבי ישמעאל סבר מאי בעל הבור בעל התקלה. קשיא לי דרבי ישמעאל נמי על כרחין אית ליה בעל הבור ממש ישלם, דהא חופר ברשותו ופתחו לרשות הרבים חייב והתם חבטו של בעל הבור או הבלו הזיקתו, דאי לא אמאי חייב ליפטר כדפטר רב בחופר ברשות הרבים כל היכא דליכא הבלא, דאי משום חבט קרקע עולם הזיקתו, ובמה שפירשתי למעלה נחא לי דכיון שפתחו לרשות הרבים אינו יכול לומר לו תורך בביראי מאי בעי דתנא קרי ליה בעל התקלה כשפתחו ברשות הרבים במקום ששוורים מצויים, כן נראה לי.

הא דאוקי רב אשי סיפא דברייתא דקתני כגון אלו שחופרין לאושין בדארווח ארווחי, קשיא לי דאם כן אפילו לאושין אמאי פטור דאי משום דקא עביד ברשות מאי שנא מנר חנוכה לרבנן דמחייבי (לקמן ס"ב ב'), וכי תימא דשאני הכא משום תקנת עולם אצטרכינן לחפור לאושין ולהרחיב מעט, אכתי לא נחא דמאי שנא ממוציא זבלו לרשות הרבים דאף בשעת הוצאת זבלים אם הזיק משלם מה שהזיק לרבנן דרבי יהודה (לעיל ל' א'), ואפשר דחפירת לאושין הוא יותר תיקון העולם וישוב המדינה וכולה מדינה נחא להו בהכי דכולהו מצרך צריכי להא.

אמר לך רב יוסף כולה דברי הכל היא. לא כולה ממש קאמר דהא מציעתא על כרחך לרב יוסף רבי ישמעאל היא ולא רבי עקיבא דהא בור ברשות הרבים לרבי עקיבא פטור, אלא רישא וסיפא דהו קשיין אהדדי הוא דמתרצין, וכולה רישא וסיפא קאמרינן, ויש שאין גורסין כולה אלא רישא וסיפא. **יומסר** לו דליו. פירש רש"י ז"ל כיסיו, ורבינו חננאל ז"ל פירש כלי שלו, וזהו נראה לי עיקר דכולה שמעתין דליו דקאמר כלי שלו כדאמרינן (נ"א ב') המוכר בור לחבור כיון שמסר לו דליו קנה, ועוד דהא אוקימנא ברייתא דהיה מדלה מים מן הבור דרבי אליעזר בן יעקב אומר עד שימסור לו דליו וההוא במסר לו כלי לדליותיו קאמר.

דף נ' ע"ב. מאי בינייהו דעבד גובהה ברשות הרבים. לרב פטור דליכא הבלא, ואינו דומה לאבנו וסכיננו שהניחן ברשות הרבים והפקירן דמחייב רב

משום בורו וכדאיתא בריש פרק המניח את הכד (לעיל כ"ח ב'), דשאני התם שנחבט באבן ובסכין והתם מודה רב וכדאמר לקמן (נ"ג א') מודה רב בבורו דמחייב ממה נפשך אי בחבטה מית חבטא דידך קטליה, והוא הדין הכא נמי אי נפיל מגובהה ונישוף בגובהה גופיה, ולשמואל חייב אפילו נישוף בקרקע ואף על גב דליכא הבלא משום דבורו דחפו, ואם תאמר מאי שנא מהא דתנן נפל לפניו מקול הכריה חייב לאחריו פטור ופריש שמואל (שם) כגון שנתקל בבור ונפל לאחריו הבור, יש לומר דשאני התם דנתקל בבור מקול הכריה ולפיכך אין הבור גורם התקלה אלא הכריה, וריב"א ז"ל היה מוחק מכח קושיא זו משם שנתקל בבור אלא שנתקל ונפל לאחריו הבור, ואין צורך, והאי דקאמר דעבד גובהה איכא בינייהו הוא הדין דהוה מצי למימר דנפל לאחריו אי נמי ברחבה יותר על עומקה איכא בינייהו דליכא הבלא (לקמן נ"א ב'), אלא חדא מינייהו נקט.

מה בור כדי להמית עשרה. כבר כתבתי בשמעתא קמייתא דמכילתין (נ"א א' ד"ה לא). **תני** והדר מפרש. כלומר מפרש מנין.

צריכי דאי תנא בור כו'. ואם תאמר תינח לרב אלא לשמואל דמחייב משום חבטה למה לי למיתני כל הני, יש לומר דאיצטריך למלא ספוגין של צמר.

מאי טעמא לאו משום דלית ביה חבטה. וקא סלקא דעתיה דמקשה דבחבטה אמרינן אין חבטה למיתה אבל יש חבטה לניזקין דודאי חבט כל דהו איכא אבל בהבלא לא שייך דבפחות מעשרה אין הבל כלל, ואהדר ליה דאף בהבל אומר כן דאין הבל למיתה אבל יש הבל לניזקין, כן נראה לי, וכן מצאתי לרבינו חננאל ז"ל פירוש זה, ולפי פירוש זה אפשר לומר דלא מקשה אלא לרב דאמר בור לא חייבה תורה אלא להבלו והלכך בפחות מעשרה לניזקין נמי משום הבלא הוא וליכא, אבל לשמואל איכא למימר דבעשרה איכא חבט והבל ואפילו מלא ספוגין אבל בפחות חבט איכא לניזקין הבל ליכא וכי חייבה תורה בפחות מעשרה לניזקין משום חבט ולא משום הבל, כן נראה לי, אבל רש"י ז"ל פירש דהכי קאמר לאו משום דלית ביה חבט ואף על גב דאית ביה הבל פטור וקשיא לתרויהו, ולא נהירא דעל כרחין מה דאקשינן בסוף אי הכי אם הוזק בו חייב הא לית ביה הבלא לרב בלחוד קשיא דאי לשמואל הא אית ליה מיהא חבטה לניזקין ואי אפשר דמעיקרא אקשינן לתרויהו ולבסוף לא מקשה

* א"ה, לפנינו בגמרא ליתא, ובנוסחאות ישנות איתא בגמרא מאי מסר לרבים דהייב להו דולא, וע"ע לק' נ"א ב' ד"ה משימסור.

חשוקי חמד / ר"ר

לנכסיו, משום שאין כאן שעבוד נכסים, והנא נמי אין שעבוד נכסים. ב. גם אם ביי"ד יורדים לנכסיו, היינו דוקא במקום שהיית את המעות, כגון בחוב, או בשאר דברים, אבל הנא אין חייב מעות, אלא שאסור לו לחלל שבת, אין יורדין לנכסיו, ואף שלא יהא ממונו חמור מגופו, מ"מ בגופו אינו ניזוק כל כך, שהרי מעלה ארובה, ובממונו, ניזק שאינו מעלה ארובה.

אך אפשר להוכיח זאת מדברי הרמב"ם (פ"י מהלכות כלאים הכ"ט) שכתב: הוראה כלאים של תורה על חבירו, אפילו היה מהלך בשוק, קופץ לו וקורעו עליו מיד. ואין לומר שכונת הרמב"ם הוא שיקרע על מנת לשלם, שהרי פסק הרמ"א (יור"ד סימן קנ"א ובסימן שלד סעיף מה) שאינו חייב להוציא ממון כדי להציל חבירו מעון, ובהכרח צריך לומר שהקורע בגד כלאים שעל גבי חבירו פטור מלשלם. ויעוין גם בפירוש המשניות להרמב"ם (שבועות פ"ה מ"ו) שכתב: אסור לעזור עוברי עבירה ולא יתקנו להם כלים, אבל ראוי לקלקל להם.

והא דברבית אין יורדין לנכסיו, היינו כיון שכבר עבר על האיסור, ורק כדי להחזיר המעות, משום הנא אין יורדין לנכסיו, אבל להצילו מאיסור, מותר גם להזיקו בממונו.

דף כח ע"ב
קרקע עולם

הנחה פ"ל בחדר מדרגות ונתקל בו אדם ונחבט

שאלה מעשה באדם שהניח סל בחדר המדרגות שבביתו המשותף, ונכנס אדם לחדר המדרגות ונתקל בסל, ונחבט ברצפת הבית המשותף, האם המניח את הסל חייב? וכמו כן יש לדון במה שלעתים קורה, שאדם משעין את האופנים במעקה, והכידון בולט החוצה ומהווה תקלה, מהי ההלכה בשנתקל בכידון ונחבט ברצפת חדר המדרגות?

תשובה כתבו החוס' בב"ק דף כח ע"ב (ר"ה ונשוף) דדוקא נקיט בגמ' דנשוף באבן, חייב. אבל נתקל באבן ונשוף בקרקע פטור, דקרקע עולם היזקתו, וכן נפסק בשו"ע (תור"מ סימן תיא ס"א). ויש לעיין בענינו, דשמא דוקא בנחבט בקרקע עולם, אבל לא בקרקע שיש לו בה בעלות ושותפות. ונראה שבדבר זה נחלקו הפוסקים.

בבא קמא / כט ע"א

דחנה בשלטי הגבורים (דף י"ג ע"ב בדפי הרי"ף אות א) כתב בשיטת התוס' "אפילו היה הקרקע שלו, כיון שהזיק במקום שאין שם תקלה וכו', אין לחייבו", נמצא דבענינו פטור, אפילו שהקרקע היא גם שלו.

מאריך יעוין בחור"א (כ"ק סימן ב' סי"ק י"ד ד"ה חכמא) שכתב: קרקע עולם... אבל קרקע עולם לאו מזיק הוא, אלא הנופל עושה פעולת הזיק, אבל אין כאן שום מזיק בעולם. וזה לא חייבה עליו תורה, ומיהו דוקא באין הקרקע ממונו... אבל אם הקרקע ממונו, חייב עליה, יעו"ש. ולדבריו לכאורה בנידונו, חייב בעל התקלה, מכיון שיש לו שותפות בקרקע שנחבט בו הנופל.

ויש להוסיף שאף לשיטת השלטי גיבורים חייב דריני שמים, מידי דהוי הכל גבמא בניזקין. ובר מן דין יעוין בביאור הגר"א (על השו"ע שם סק"ה) שצוין לדברי כמה ראשונים שחולקים על שיטת התוס', וס"ל שמכיון שנתקלה שלו, חייב למדות שנחבט בקרקע עולם, ויעוין בחור"א (כ"ק סימן ה' סי"ק י"א) שכתב ח"ל: "דכיון דלהומב"ן ולרשב"א פשיטא להו דחייב, ולתוס' מספקא להו, ואם תפש דרבי דינו כתפס במקום ספיא דרינא. |

דף כט ע"א
ונתקל לאו פושע הוא

הוראה ספר תורה שנפל ברחוב, האם צריך לצוץ

שאלה כתב המשנ"ב (סימן מ סק"ג) שנוהגים העולם להתענות, כשנופל ספר תורה אפילו עם הנדחק, ע"כ. וכהיום נוהגים שכל הציבור הנמצאים בבית הכנסת מתענים, ויש להסתפק מה הדין כאשר אחד הלך עם ספר תורה ברחוב, האם כל הרואים צריכים להתענות, או שמא רק מי שנפל מידו?

תשובה כשר"ת חיים שאל (ת"א סימן י"ב) נשאל האם גם הרואים ספר תורה נופל חייבים להתענות, והשיב שגם הנופל ספר תורה מידו לא מצאנו בש"ס ובפוסקים שיתענה, אלא משום סביר דנתגלגל עון זה של זלזול ס"ת על ידו, ומה גם אם בא הדבר מצד שלא נזהר כהוונתו, אבל לרואים נראה דאין לחייבם בתענית. אולם למעשה כבר כתבו הפוסקים שנהגו כהיום שאף הרואים ס"ת שנפל מתענים.

אך יתכן שכל זה שכל הציבור מתענים, היינו דוקא כאשר הספר תורה נפל בבית הכנסת, אבל כאשר הספר תורה נפל ברחוב, אולי אין הרואים

את בעל הדלי שנטל שמירה זו, או נאמר כיון שהיה צריך להעלות בדעתו שבעל הדלי יטול דליו שום שמירה לא עשה, ופשטה הגמ' ששום שמירה לא עשה כדין מצניע קוצותיו בכותל רעוע שחשוב פושע כי היה לו להעלות על דעתו שהלה יסתור כותלו. ולפי"ז כך הדמיון של הדינים כשם שבעל הקרצים פשע אף מכסה בור בדליו של חברו ממשיך להיות פושע שלא כיסה כלום. ולפיכך כשבעל הדלי נטל דליו לא פשע. והחזו"א דימה את בעל הדלי לרוח מצויה שיכולה להסיר את כיסוי הבור, נמצא שאין כאן כיסוי ובעל הבור נשאר בחיובו.

וע"ע ברמב"ם (פי"ב מהל' נזקי ממון ה"ו) המוצא בור וכסהו וחזר וגילהו בעל הבור חייב וזה האחרון פטור, וטעמו פשוט שבעל הבור נקרא פושע כל זמן שלא סגר את בורו, והיה לו לחוש שמא יטול הלה את כיסויו. והראב"ד מחלק בין כיסה בעל הבור בכיסוי של אחר שאז מיקרי פושע לבין אחר כיסה בור חברו וגילהו שבזה אין בעל הבור פושע בזמן שהיה מכוסה, שלא היה צריך להעלות בדעתו שיגלהו המכסה ^{אחר תחכמו} שנית. מכ"ז מבואר שפיר מדוע בעל הבור מיקרי פושע ולא בעל הדלי.

סימן קלד

בור – מפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה. ובדין קרקע עולם הזיקתו

חבטה זו, עיין רש"י, מאי בינייהו (כי איך שמת חייב) לרב ההבל השפיע ולשמואל או ההבל או החבטה השפיעו, איכא בנייהו דעבד גובה ברה"ר לרב אגובה לא מחייב כי אין בו הבל ולשמואל אגובה חייב מטעם חבטה, וכתבו התוס' (ד"ה לשמואל) ע"כ בנתקל בגובה ונחבט בקרקע מיירי דאי בנחבט בגובה מודה רב דחייב כי החבטה היא בגלל הגובה שיצר ואין זה קרקע עולם.

והקשו התוס' מדוע לשמואל אם נתקל בגובה ונחבט בקרקע חייב הרי סובר שמואל בכה"ג קרקע עולם הזיקתו ותירצו ב' תירוצים, א. מיירי כגון שעשה גובה ה' טפחים וסביב הגובה חפר בעומק ה' טפחים ונתקל בגובה ונחבט בעומק הבור, ות' זה מתאים לתוס' (בד' כח:) שנתקל באבן ונשוף בקרקע אמרינן קרקע עולם הזיקתו ואף בקליפת בונה נאמר כן.

אולם יש תירוצ' ב' בתוס' שמה שאמר שמואל (בד' נג.) נתקל בבור ונפל אחורי הבור פטור היינו כשנפל מקול הכרייה ונפל לאחורי הבור ונמצא שהבור לא גרם את הנפילה לפיכך אמרינן קרקע עולם הזיקתו, אבל אם הבור גרם לנפילה חייב. ועיין הרא"ש (פ"ה סי' ז) שכתב תירוצ' שני זה בלבד שאם מקול הכרייה נבעט פטור בעל הבור, אבל אם נתקל בבור ונפל אחורי הבור משמע שחייב. וכן בבבנה חייב. ולכא' זה

שאלה: אדם זרק קליפות בונה ברחוב ועבר שם מישהו והותלק בהם והוזק בקרקע עולם, האם חייב הזורק כדין בור שחייב בו על נזקי אדם או נאמר קרקע עולם הזיקתו.

תשובה: א. מה שהפקיר את הקליפות אין זה פוטרו מדין בור כי הפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה חייב כמבואר בב"ק (כט:) וכן בשו"ע (סי' תיב סע"ד) שאם פשע בזריקת קליפות אלו חייב אף דאפקרינהו.

אך אם קרקע עולם הזיקתו זו סברא לפוטרו כמבואר (בד' כח:) בתוס' (ד"ה ונשוף באבן) כתבו דוקא נשוף באבן חשוב נשוף בבור אבל נתקל באבן ונשוף בקרקע פטור דקרקע עולם הזיקתו, ומה שחייב שמואל בהפקיר מימיו מדין בור צריך לאוקמא כגון שנחבט בקרקע שהמים נשפכים עליה דדמי לקרקע הבור, וכן פסק הרא"ש (פ"ג סי' ד) שמחייב שמואל כשנחבט בקרקע כריית בורו אבל נתקל בבור ונפל לאחורי הבור פטור דקרקע עולם הזיקתו.

אולם נחלקו רב ושמואל (בד' נ:) בבור ברה"ר שחייבה תורה על הבלו או על חבטו רב אמר להבלו ולא לחבטו, כי חבטה מקרקע עולם היא. ושמואל סבר להבלו וכ"ש לחבטו, כי הבלא ממילא אתי ליה וכ"ש חבטו דאיהו עביד שתהא

פטורים מגזה"כ וזה רק במיתה, ואילו בדין האחרון פטור גם מסברא דגרמא בעלמא הוא וכולל גם נזיקין. ועיין בלח"מ שביאר אף שהרמב"ם פסק כשמואל שחייב על חבטה, כאן פסק כרב משום דר' חנניא עיי"ש. וכן גם בדין נתקל באבן ונישוף בקרקע יש לחלק בין מת להוזק שבמת אמרינן קרקע עולם המיתתו ואם הוזק חייב והטעם שגם דין נתקל בבור ונפל לאחורי הבור פטור נלמד מהפסוק ונפל עד שיפול דרך נפילה וזה דוקא במיתה ולא בנזיקין. ולפי"ז בנד"ד אם נתחלק מהקליפה והוזק בקרקע עולם חייב.

ויש לדקדק מהשו"ע שגם סבירא ליה חילוק זה, שכתב (סי' תיא סע"א) נתקל באבן והוזק בקרקע פטור ממיתת אדם ונזקי כלים, ולא כתב שפטור גם מנזקי אדם ומוכח דס"ל לחלק בין מיתה לנזיקין שאל"כ היה כותב הוזק בקרקע פטור ותו לא והיינו אומרים פטור בכל, אלא ודאי כוונתו לחלק בין מיתה לנזיקין.

ולפי"ז מש"כ הסמ"ע (סי' תיב סק"ט) שאם הוזקל במים והוזק בקרקע חייב היינו בקרקעית המים, אין הכרח לומר כן, כי בנזיקין אין הבדל באיזה קרקע הוזק ותמיד חייב. וכן איתא בירושלמי בב"ק (פ"ג סוף ה"א) א"ר יוחנן הניח אבנו ומשאו ברה"ר ובא אחר ונתקל בהן וצלוחיתו ביזו בין שנתקל ונחבט בקרקע בין שנחבט באבן ונתקל בקרקע חייב על נזקי אדם ופטור על הצלוחית, ומוכח שבנזיקין חייב בכל גווני.

ועיין חזו"א בב"ק (סי' ה' סק"א) הביא מחלוקת התוס' והרשב"א הנ"ל וכתב שהוא ספיקא דדינא ואם תפס לא מפקינן מיניה.

ולדינא נראה אף שיכול בעל הבור לומר קים לי כהתוס' והרא"ש וכן הסמ"ע ביאר את השו"ע והשלטי גיבורים כן לומד ברמב"ם, ויכול לטעון קרקע עולם הזיקתך. למעשה ראוי לפצותו ולחוש לירושלמי ולראשונים המחייבים וכן לחילוק בין מיתה לנזיקין הנ"ל. ואם תפס ודאי לא מפקינן מיניה. וע"ע משפטי התורה (ח"א סי' ח).

בד' נג. אמר רבא הניח אבן ע"פ הבור ובא שור ונתקל בה ונפל בבור באנו למחלוקת ר' נתן

סותר את מה שפסק בפ"ג (ס' ד) לפטור. ועיין פלפולא חריפתא (שם אות א) שהעיר בסתירת דברי הרא"ש מפ"ג לפ"ה ונשאר בצ"ע. וכן הטור סתם דבריו בזה שבט' תיא פסק לפטור ובט' תי פסק לחייב. ובדרישה (סי' תיא סק"א) יישב שהלכה כהרא"ש בפ"ג שנתקל באבן ונישוף בקרקע פטור כי קרקע עולם הזיקתו ורק בתל הדין שונה כי מה לי חופר בור ונחבט בקרקעית הבור דאמרינן חפירתו גרמה לו, אף בהגביה תלו עשר ונפל ממנו אמרינן הגבהתו גרמה לו וקרקע הסמוכה חשונה כקרקעית הבור, ואילו בקרקע הסמוכה לאבן או בגנה שאין שם תקלה על הקרקע מכת האבן שמונח בציזו, דהרי אינו ראוי למות מכח זה, לפיכך אמרינן קרקע עולם הזיקתו.

ועיין בשלטי גיבורים (כח:) כתב והר"ן שלפנינו [וכונתו לנ"י שורה שלישית מסוף העמוד ד"ה אלא] כתב בנתקל באבן ונישוף בקרקע חייב מק"ו דנתקל בקרקע ונישוף באבן. והטעם משום דאזלינן בתר גורם ההיזק. והתוס' והרא"ש סבירא להו דאזלינן בתר החבטה עיי"ש. ועיין ברשב"א (כח:) שכתב כל שנתקל בבורו אע"פ שנישוף בקרקע חייב שהדוחה והמכשיל חייב כדין גובה, ומשמע אפ' נישוף בקרקע עולם חייב. וכן דעת הרמב"ן (בדף נג.).

ועיין בשו"ע (סי' תיא סע"א) פסק נתקל באבן והוזק בקרקע פטור, וע"ע בסמ"ע (סי' תיב סק"ח) שביאר הוזק במים היינו בקרקעית שהמים עליה, ומשמע שפסק כהתוס' והרא"ש. אולם עיין באבן האזל על הרמב"ם (הל' נזקי ממון פ"ב ה"ח, ופי"ג ה"ב-ג) שחילק בדעת הרמב"ם בדין זה בין מיתה לנזיקין, שדין ונפל שם שור או חמור דרשו חז"ל (בב"ק נג.) תני רב חנניא עד שיפול דרך נפילה ולא מאחוריו היינו אם מת השור, אבל אם הוזק חייב וכמו שממעטים דין שור ולא אדם והיינו לענין מיתה בלבד אף זה כן. ומזדקק כן מלשון הרמב"ם שכתב נפלה מאחוריה לתוך הבור ומתה פטור, וכן נפלה לפניה מקול הכרייה חוץ לבור ומתה ספקא דדינא. ואם נפלה לאחוריה חוץ לבור ומתה או הוזקה בעל הבור פטור. בדין האחרון כתב או הוזקה ואילו בדינים הראשונים לא כתב והוזקה, והיינו טעמא שבדינים הראשונים